

Majetková podstata

Insolvenční zákon výslovně upravuje, jaké pohledávky a v jakém pořadí jsou v insolvenčním řízení uspokojovány, stejně jako způsoby jejich uplatnění. Výslovně v § 165 odst. 2 uvádí, že pouze v zákonem stanovených případech je možné, aby byly uspokojeny i pohledávky dalších věřitelů, kteří neuplatnili či nemohli uplatnit své pohledávky přihláškou pohledávky. Jedním z těchto případů je i úprava § 237 odst. 4 druhé věty insolvenčního zákona. Ta však míří pouze na případy vzájemného plnění, nikoli na zápočty.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 29 ICdo 4/2019-81 ze dne 28.5.2020)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce RABŠTEJN, spol. s r. o., se sídlem v K., zastoupeného JUDr. K.P., advokátem, se sídlem v K.H., proti žalovanému Ing. M.F., se sídlem v Ch., jako insolvenčnímu správci dlužníka P. M., o určení pravosti pohledávky, vedené u Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích pod sp. zn. 60 ICm XY, jako incidenční spor v insolvenční věci dlužníka P. M., narozeného XY, bytem XY, vedené u Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích pod sp. zn. KSPA 48 INS XY, o dovolání žalobce proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. října 2018, č. j. 60 ICm XY, 103 VSPH XY (KSPA 48 INS XY), tak, že dovolání se zamítá.

Z odůvodnění:

Rozsudkem ze dne 8. března 2018, č. j. 60 ICm XY, Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „insolvenční soud“) určil, že žalobce (RABŠTEJN, spol. s r. o.) má vůči dlužníku P. M. pohledávku ve výši 374 842 Kč (bod I. výroku), zamítl žalobu v části, jíž se žalobce domáhal určení, že má vůči dlužníku pohledávku ve výši 1 035 497,72 Kč (bod II. výroku), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (bod III. výroku).

Insolvenční soud vyšel zejména z toho, že

1/ Dne 30. října 2009 uzavřel pozdější dlužník s žalobcem kupní smlouvu o převodu souboru nemovitostí, a to za kupní cenu ve výši 1 300 000 Kč. Část kupní ceny ve výši 925 158 Kč byla „zaplacená“ vzájemným zápočtem dle čl. III. smlouvy. K započtení proti této části kupní ceny byly použity pohledávky žalobce ve výši 550 158 Kč za dodané pohonné hmoty dle smlouvy ze dne 20. ledna 2000 (tento závazek ve shodné výši byl pozdějším dlužníkem uznán dne 30. října 2009), ve výši 225 000 Kč z titulu půjčky dle smlouvy ze dne 15. června 2009 (dle stvrzenky ze shodného dne byla pozdějšímu dlužníku vyplacena částka ve výši 225 000 Kč), a ve výši 150 000 Kč z titulu půjčky dle smlouvy ze dne 29. října 2009 (dle výdajového pokladního dokladu ze shodného dne č. 90125 byla pozdějšímu dlužníku vyplacena částka ve výši 150 000 Kč) [dále jen „dohoda o započtení“]. Zbylá část kupní ceny ve výši 374 842 Kč měla být uhrazena v hotovosti před podpisem smlouvy (dále jen „kupní smlouva“). Účinky vkladu vlastnického práva nastaly ke dni 30. října 2009.

2/ Podle příjmového pokladního dokladu žalobce č. 90116 ze dne 30. října 2009 a „výběrního“ lístku Komerční banky a. s. z téhož dne žalobce vybral částku 375 000 Kč a vložil ji do své pokladny. Podle výdajového pokladního dokladu ze dne 30. října 2009 č. 90115 předal žalobce částku 374 842 Kč pozdějšímu dlužníku, který to stvrdil svým podpisem.

3/ Dne 6. října 2010 bylo zahájeno insolvenční řízení na majetek dlužníka k jeho insolvenčnímu návrhu. Řízení je vedeno u insolvenčního soudu pod sp. zn. KSPA 48 INS XY.

4/ Usnesením ze dne 23. listopadu 2010, č. j. KSPA 48 INS XY, insolvenční soud (krom jiného) zjistil úpadek dlužníka, prohlásil konkurs na jeho majetek a ustanovil žalovaného Ing. Martina Fořta insolvenčním správcem dlužníka.

5/ Rozsudkem ze dne 10. dubna 2015, č. j. 48 ICm XY, insolvenční soud vyslovil, že kupní smlouva včetně dohody o započtení je vůči věřitelům dlužníka neúčinná; toto rozhodnutí bylo potvrzeno rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 5. října 2016, č. j. 48 ICm XY, 103 VSPH XY (KSPA 48 INS XY) [dále jen „rozsudky“].

6/ Žalovaný následně vyzval žalobce k podání přihlášky pohledávky, která mu vznikla poskytnutím plnění dlužníku na základě neúčinné kupní smlouvy, a to dle § 237 odst. 4 zákona č. [182/2006 Sb.](#), o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona).

7/ Žalobce podal (včasnou) přihlášku nezajištěné a nevykonatelné pohledávky ve výši 1 410 339,72 Kč (složenou z jistiny ve výši 1 300 000 Kč a ze zákonného úroku z prodlení ve výši 110 339,72 Kč za období od 1. listopadu 2009 do 23. listopadu 2010). Jako důvod vzniku pohledávky bylo uvedeno vyslovení neúčinnosti kupní smlouvy rozsudky. Dále přihláška obsahovala vysvětlení, že částka 1 300 000 Kč představuje zaplacenou kupní cenu, přičemž částka 925 158 Kč byla „uhrazena“ dohodou o započtení obsaženou v kupní smlouvě a částka 374 842 Kč byla zaplacená (pozdějšímu) dlužníku v hotovosti v den podpisu kupní smlouvy. Šlo o vzájemné plnění, které dle sdělení žalovaného vůči žalobci nebylo v majetkové podstatě rozpoznatelné. Přihláška je vedena pod č. P23.

8/ Na zvláštním přezkumném jednání konaném dne 16. května 2017 dle přezkumného listu pro přihlášku pohledávky žalobce č. P23 žalovaný popřel pravost celé přihlášené částky, s tím, že kupní cena nebyla uhrazena.

9/ Žalobce nebyl na přezkumném jednání přítomen a byl vyrozuměn o popření pohledávky dne 5. června 2017 (P23-2).

10/ Žaloba byla doručena insolvenčnímu soudu dne 14. června 2017.

11/ Dle protokolu z výslechu dlužníka jako svědka, provedeného v řízení sp. zn. 48 ICm XY, dlužník výslovně uvedl, že částku 374 842 Kč mu žalobce skutečně vyplatil. Současně potvrdil informace o dluzích vůči žalobci z titulů půjček a dodaných pohonných hmot.

Na tomto základě insolvenční soud – cituje § 237 odst. 1 a 4 insolvenčního zákona – nejprve vysvětlil, že žalobce se podanou žalobou domáhal dle § 327 odst. 4 insolvenčního zákona vydání plnění, které poskytl na základě kupní smlouvy, která byla pravomocně shledána neúčinnou. Podle insolvenčního soudu se taková pohledávka ze zákona pokládá za přihlášenou, nikoli však za zjištěnou; i když se pohledávka pokládá za přihlášenou, je nutné, aby takový věřitel učinil úkon vůči soudu (např. podáním přihlášky), z něhož bude patrné, zda se pohledávky vůbec domáhá a v jaké výši. Význam sousloví, že se taková pohledávka považuje za přihlášenou, spočívá v tom, že věřitel není limitován lhůtou pro podávání přihlášek stanovenou v usnesení o zjištění úpadku, neboť jeho pohledávka může vzniknout až poté, co sám vydá plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty, k čemuž zpravidla dochází až po právní moci rozhodnutí o určení neúčinnosti právního úkonu dlužníka. V tom, že žalovaný vyzval žalobce, aby pohledávku přihlásil, nebylo shledáno pochybení. Jako každá přihlášená pohledávka podléhá i pohledávka vyplývající z § 237 odst. 4 insolvenčního zákona přezkumu. Přitom je zachováno popěrné právo postupem dle § 191 a násl. insolvenčního zákona. Samotný fakt, že je pohledávka přihlášená či že se považuje za přihlášenou, nevypovídá nic o tom, zda je po právu. Žalovaný tedy byl oprávněn pohledávku přezkoumat (jako každou jinou přihlášenou pohledávku) a rovněž také popřít, ať už co do pravosti, výše či pořadí. V samotném popření pohledávky tedy pochybení žalovaného netkví.

Insolvenční soud s odkazem na § 237 odst. 4 insolvenčního zákona uvedl, že má jít o vzájemné plnění, které bylo poskytnuto na základě neúčinného právního úkonu. V daném případě měl na základě provedeného dokazování za to, že žalobce na základě kupní smlouvy uhradil (pozdějšímu) dlužníku část kupní ceny ve výši 374 842 Kč. Šlo tedy o plnění, které žalobce dlužníku skutečně poskytl; proto v této části žalobě vyhověl.

Dále měl insolvenční soud za prokázané pohledávky v souhrnné výši 925 158 Kč z titulu půjček a neuhrazené kupní ceny za pohonné hmoty, které ale nepředstavovaly vzájemné plnění, které by žalobce poskytl dlužníku na základě kupní smlouvy. Takové částky nebyly dlužníku předány, neboť jde o pohledávky žalobce vůči dlužníku, které vznikly na základě jiných právních skutečností, než je neúčinná kupní smlouva. Měly existovat ještě před uzavřením kupní smlouvy a jde o pohledávky, které měly zaniknout dohodou o započtení proti části kupní ceny nemovitostí. Na základě kupní smlouvy se tyto částky nedostaly do dispozice dlužníka. Nešlo tak o vzájemné plnění ve smyslu § 237 odst. 4 insolvenčního zákona a žalobce tak nemá vůči dlužníku v této chvíli (další) pohledávky z titulu vrácení plnění poskytnutého na základě neúčinné kupní smlouvy. Je totiž třeba rozlišovat mezi pohledávkou na vrácení vzájemného plnění a případnou jinou pohledávkou, která vznikne před uzavřením neúčinného právního úkonu a na niž bude případně započtena kupní cena. Takové pohledávky mají zpravidla jiný právní důvod, splatnost, začátek promlčecí doby a její délku. V této části proto insolvenční soud žalobu zamítl.

V části zákonného úroku z prodlení zamítl insolvenční soud žalobu proto, že nárok na vrácení plnění z neúčinného právního úkonu může vzniknout až poté, co osoby, jež měly z neúčinného právního úkonu prospěch, samy vydají plnění do majetkové podstaty. K tomu v dané věci došlo až po právní moci rozsudků v průběhu insolvenčního řízení. Žalobci tak tento nárok nemohl vzniknout již ode dne následujícího po dni uzavření kupní smlouvy, ale až v průběhu insolvenčního řízení po rozhodnutí o úpadku. Za toto období však nebyly úroky z prodlení požadovány, navíc z § 170 písm. b/ insolvenčního zákona plyne, že se v insolvenčním řízení neuspokojují právě ty úroky z prodlení, které se stanou splatnými až po rozhodnutí o úpadku.

K odvolání žalobce (jež směřovalo proti bodům II. a III. výroku rozsudku) Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

Odvolací soud, vycházející ze skutkových zjištění insolvenčního soudu a cituje § 165 odst. 2, § 237 odst. 1 a 4 a § 238 insolvenčního zákona, nejprve vysvětlil, že osobě, která vydala dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty, zakládá insolvenční zákon jednak nárok na vydání protiplnění z tohoto neúčinného právního úkonu (plnění, které tato osoba poskytla dlužníku) insolvenčním správcem, jestliže se toto plnění v majetkové podstatě nachází a je rozpoznatelné, a dále nárok na uspokojení pohledávky, která této osobě poskytnutím plnění dlužníku vznikla a která se považuje za přihlášenou pohledávku, jestliže se toto plnění v majetkové podstatě již nenachází nebo není rozpoznatelné (typicky peníze). Tato pohledávka náleží mezi zvláštní skupinu pohledávek přihlášených ze zákona a její existence je důsledkem speciální úpravy obsažené v § 165 odst. 2 a § 237 odst. 4 insolvenčního zákona, jež výslovně předpokládá možnost, aby zákon stanovil, že věřitelé určitých pohledávek, které jinak náleží mezi pohledávky, jež mohou být v insolvenčním řízení uspokojovány dle § 165 odst. 1 insolvenčního zákona, jen jsou-li řádně uplatněny přihláškou, mají právo na takové uspokojení, aniž by byly do insolvenčního řízení přihlášeny postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona. Jejich přihlášky se nepodávají a bez dalšího jim přísluší postavení pohledávek přihláškou uplatněných. Taková pohledávka by měla být podrobena případnému přezkumu až poté, co oprávněná osoba vydá odpovídající plnění do majetkové podstaty dlužníka. K tomu odkázal na usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. prosince 2012, č. j. KSCB 26 INS XY, 2 VSPH XY.

Odvolací soud byl s insolvenčním soudem zajedno v tom, že toto pravidlo se týká pouze „dlužníku poskytnutého plnění“. Tím ale nemohl být nárok na úhradu pohledávek žalobce za dlužníkem (z titulu nezaplacených pohonných hmot a nevrácených půjček), které měly zaniknout jejich započtením na část kupní ceny v situaci, kdy započtením pohledávek k žádnému plnění nedochází a k zániku nesplněného závazku dochází jiným způsobem [k tomu odkázal např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2017, sen. zn. 29 ICdo 12/2015, uveřejněný pod číslem 92/2018 Sbírky

soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 92/2018“), který je spolu s dalšími rozhodnutími Nejvyššího soudu zmíněnými níže veřejnosti dostupný na webových stránkách Nejvyššího soudu]. Žalobci pak z titulu těchto pohledávek právo na vydání (vrácení) vzájemného plnění z neúčinného právního úkonu vzniknout nemohlo. Neuplatnil-li žalobce tyto své pohledávky za dlužníkem přihláškou, jde taková okolnost jen k jeho tíži. Není-li proti pohledávce na vydání dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty přípustné započtení (§ 238 insolvenčního zákona), sotva lze úspěšně argumentovat tím, že nároky žalobce vzniklé z dotčeného započtení jeho pohledávek na úhradu části kupní ceny jsou bez dalšího po právu.

Konečně odvolací soud přisvědčil i závěru insolvenčního soudu, že nárok na vrácení plnění z neúčinného právního úkonu může vzniknout až poté, co osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, vydá plnění do majetkové podstaty (§ 237 odst. 4 insolvenčního zákona). Nárok žalobce na požadovaný úrok z prodlení za dobu od uzavření dotčené kupní smlouvy do zjištění úpadku dlužníka tak nemohl být dán.

Proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na posouzení dovolacím soudem dosud nevyřešených otázek, tvrdí, že napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení, a navrhuje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že se rozsudek insolvenčního soudu v bodě II. výroku mění tak, že se určuje, že žalobce má vůči dlužníku též pohledávku ve výši 1 035 497,72 Kč, případně aby napadené rozhodnutí ve věci samé zrušil spolu s výroky o nákladech řízení a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Konkrétně dovolatel formuluje následující otázky, která má za dovolacím soudem neřešené:

1/ Vzniká tomu, kdo vydal jako dlužníkovu plnění z neúčinné smlouvy do majetkové podstaty věc, kterou koupil kupní smlouvou, jejíž neúčinnost včetně započtení v ní obsaženého soud vyslovil, za kupní cenu, která byla uhrazena započtením jeho pohledávky za dlužníkem, pohledávka ve výši započtením zaniklé pohledávky, která se podle § 237 odst. 4 insolvenčního zákona považuje za přihlášenou a uspokojí se stejně jako tyto pohledávky, a má taková osoba i právo na poměrné uspokojení úroků z prodlení, jako kdyby k neúčinnému započtení nedošlo?

2/ Může ten, jehož pohledávka zanikla započtením proti pohledávce dlužníka (kteréžto započtení soud po uplynutí lhůty pro podávání přihlášek prohlásil za neúčinné), úspěšně „v konkursu“ přihlásit tuto započtením zaniklou pohledávku?

Za nesprávný má dovolatel názor odvolacího soudu, že v rozsahu, ve kterém byla kupní cena za věc vydanou do majetkové podstaty po prohlášení smlouvy soudem za neúčinnou uhrazena započtením, tomu, kdo věc vydal, nevzniká pohledávka, která se považuje za přihlášenou a uspokojí se stejně jako přihlášené pohledávky, a že pokud žalobce neuplatnil v insolvenčním řízení přihláškou své pohledávky zaniklé započtením, jde to k jeho tíži. Současně nepovažuje za přílehlavý odkaz odvolacího soudu na R 92/2018, maje za to, že se v něm Nejvyšší soud zabýval posouzením podmínek, za kterých přichází v úvahu vyslovení neúčinnosti započtení, nikoli tím, co je řešeno v projednávané věci.

Dovolatel namítá, že odvolací soud popírá ekvivalenci započtení pohledávek, neboť v důsledku restriktivního výkladu § 237 odst. 4 insolvenčního zákona mu upírá jakoukoli možnost náhrady za takto zaniklou pohledávku, přestože protihodnotu této pohledávky spočívající v plnění dlužníka na základě neúčinné smlouvy je tato osoba povinna vydat do majetkové podstaty. Argumentaci odvolacího soudu, že jde k tíži dovolatele, že neuplatnil své (započtením zaniklé) pohledávky za dlužníkem přihláškou, považuje za zavádějící. Mínil totiž, že úspěšnému uplatnění těchto pohledávek brání, že zanikly započtením. Nadto je ani přihlásit nemohl, neboť v době trvání lhůty k přihlášení

pohledávek nemohl vědět, že žalovaný podá později odpůrcí žalobu, které bude vyhověno. Dovolatel tudíž neměl důvod přihlašovat pohledávky zaniklé zápočtem ve lhůtě stanovené k podání přihlášek pohledávek.

Podle dovolatele je nepochybné, že nemá, ani nikdy neměl, jinou možnost náhrady za zmenšení svého majetku v důsledku toho, že musel vydat do majetkové podstaty věc, jejíž kupní cenu uhradil započtením svých pohledávek (které takto zanikly), než právě postupem předpokládaným v § 237 odst. 4 insolvenčního zákona. Jedině tak může být dosaženo stavu, kdy bude uspokojen stejně jako ostatní věřitelé, což je podle něj smyslem odporovatelnosti právních úkonů zakotvené v insolvenčním zákoně a zejména jeho § 237 odst. 4. Proto se domnívá, že má právo i na poměrné uspokojení úroků z prodlení za dobu ode dne uzavření neúčinné smlouvy do dne prohlášení konkursu ve stejném rozsahu, jako kdyby k neúčinnému úkonu nedošlo.

Opačný výklad má podle předsvědčení dovolatele fakticky za následek vyvlastnění bez poskytnutí náhrady a diskriminaci dovolatele oproti ostatním věřitelům. Takovou interpretaci má za ústavně nekonformní, neboť porušuje ústavně zaručené právo na rovnost před zákonem, právo na spravedlivý soudní proces, právo vlastnit a pokojně užívat majetek a zákaz vyvlastnění bez náhrady. Současně je též v rozporu se zásadami insolvenčního řízení dle § 5 písm. a/ a b/ insolvenčního zákona.

Dále má dovolatel za to, že se odvolací soud odchýlil i od jím odkazovaného usnesení č. j. KSCB 26 INS XY, 2 VSPH XY. Je přesvědčen, že tímto rozhodnutím byla výslovně označena za pohledávku ve smyslu § 237 odst. 4 insolvenčního zákona pohledávka, která vznikla ještě před tím, než vůbec došlo k odporovanému úkonu, přestože v takovém případě nemůže jít o vzájemné plnění z neúčinného úkonu, kterým v uvedeném případě byl jednostranný úkon dlužníka spočívající v jeho předčasném plnění na dřívější dluh. Jestliže podle uvedeného právního názoru vzniká pohledávka ve smyslu § 237 odst. 4 insolvenčního zákona věřiteli, který přijal plnění dlužníka na jeho dříve vzniklý dluh, a toto plnění vydal do majetkové podstaty, pak tím spíše není důvod pochybovat o tom, že stejná pohledávka vzniká tomu, kdo dlužníku za jeho plnění z odporovaného úkonu poskytl protihodnotu spočívající v zániku jeho pohledávek za dlužníkem. Veškeré argumenty uvedené v citovaném rozhodnutí lze dle dovolatele v plné míře vztáhnout i na případ, kdy k úhradě kupní ceny došlo započtením pohledávek.

Dovolatel tak shrnuje, že výklad zaujatý odvolacím soudem, který mu fakticky upírá právo na jakoukoli kompenzaci za tu část kupní ceny, která byla uhrazena započtením jeho pohledávek, jejichž existence byla prokázána, není ústavně konformní a odporuje výše uvedeným zásadám insolvenčního zákona. Jeho důsledkem je (totiž) ničím neodůvodněná diskriminace žalobce oproti jiným věřitelům. Postup soudů obou stupňů má za přepjatě formalistický.

Žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout.

S přihlédnutím k době vydání napadeného rozsudku je pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád v aktuálním znění (článek II, bod 2. zákona č. [296/2017](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

K přípustnosti dovolání.

K otázce ad 2/.

Předmětem řízení je požadavek dovolatele na určení pravosti pohledávky na vrácení vzájemného plnění dle § 237 odst. 4 insolvenčního zákona. Dovolatel ani v přihlášce pohledávky neuplatnil pohledávky z titulu neuhrazené kupní ceny za pohonné hmoty nebo z titulu půjček. Za tohoto stavu je

zřejmě, že takto formulovaná otázka je otázkou pouze akademickou, na jejímž zodpovězení rozhodnutí odvolacího soudu nespočívá. Důvod připustit dovolání k jejímu řešení proto není dán.

Nejvyšší soud však shledává dovolání přípustným podle § 237 o. s. ř. pro zodpovězení otázky ad 1/, neboť na jejím řešení závisí rozhodnutí odvolacího soudu a zároveň jde o problematiku, kterou se Nejvyšší soud dosud v dotčených souvislostech nezabýval.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), se ze spisu nepodávají, a Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

K dovoláním otevřené (připuštěné) otázce.

V poměrech projednávané věci je určující odpověď na otázku, zda za situace, kdy insolvenční soud v odpůřčím sporu dle § 159 odst. 1 písm. d/ insolvenčního zákona pravomocně vysloví neúčinnost kupní smlouvy a dohody o vzájemném zápočtu, vzniká osobě, jejíž pohledávky za dlužníkem zanikly na základě takové dohody, pohledávka ve výši započtených pohledávek dle § 237 odst. 4 insolvenčního zákona a zda se taková pohledávka považuje za přihlášenou.

S ohledem na datum nabytí právní moci rozhodnutí v odpůřčím sporu a datum přihlášení sporných pohledávek do insolvenčního řízení jsou pro posouzení dané věci rozhodná níže uvedená ustanovení insolvenčního zákona v označeném znění.

Podle § 165 insolvenčního zákona (ve znění účinném od 1. ledna 2014) věřitelé, kteří své pohledávky uplatňují podáním přihlášky, se uspokojují v závislosti na způsobu řešení úpadku, a to rozvrhem při konkursu, plněním reorganizačního plánu při reorganizaci nebo plněním při oddlužení, nestanoví-li zákon jinak (odstavec 1).

Zákon může stanovit, že podle odstavce 1 se uspokojují i někteří věřitelé, kteří nepodávají přihlášku pohledávky, splňují-li zákonem stanovené podmínky (odstavec 2).

Jinak než postupem podle odstavce 1 lze v insolvenčním řízení uspokojit z majetkové podstaty pouze pohledávky, o kterých tak stanoví tento zákon; uspokojení jiných pohledávek je vyloučeno (odstavec 3).

Podle § 237 insolvenčního zákona (ve znění účinném od 1. ledna 2008) povinnost vydat do majetkové podstaty dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů mají osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch (odstavec 1)

Dědici nebo právní nástupci osob uvedených v odstavci 1, na které přešlo dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů, mají povinnost vydat je do majetkové podstaty,

a/ jestliže jim v době, kdy toto plnění nabyli, musely být známy okolnosti, které odůvodňují právo dovolávat se neúčinnosti vůči osobám uvedeným v odstavci 1, nebo

b/ jde-li o osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, anebo o osoby dlužníku blízké (odstavec 2).

Osoby, které vydaly dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty, se

mohou po skončení insolvenčního řízení domáhat jeho vrácení, jen nebylo-li použito k uspokojení věřitelů nebo nebylo-li s ním nakládáno jiným zákonem povoleným způsobem (odstavec 3).

Bylo-li plnění z neúčinného právního úkonu vzájemné, vydá je insolvenční správce oprávněným osobám bez zbytečného odkladu poté, co tyto osoby vydaly dlužníkovu plnění z takového úkonu do majetkové podstaty. Není-li plnění poskytnuté dlužníku těmito osobami v majetkové podstatě rozpoznatelné nebo se v ní nenachází, považuje se pohledávka, která těmto osobám poskytnutím plnění dlužníku vznikla, za přihlášenou pohledávku a uspokojí se stejně jako tyto pohledávky (odstavec 4).

Pro vypořádání dovolacích námitek jsou v poměrech projednávané věci přílehlavé následující judikatorní závěry:

V usnesení ze dne 27. září 2017, sp. zn. 29 Cdo 4349/2015, Nejvyšší soud v souvislosti s neplatností dohody o vzájemném zápočtu vysvětlil, že k povaze započtení se vyslovil již v R 92/2018, v němž (s odkazem na důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004, uveřejněného pod číslem 90/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) zdůraznil, že započtení nelze považovat za „nějaký jiný“ způsob či formu splnění dluhu; jde o způsob zániku nesplněného závazku, při němž naopak dvojí plnění odpadá (povinnost plnit zaniká). Započtením se stranám zápočtu nedostává žádného plnění, natož takového plnění, které by mohlo být využitelné k (byť jen částečnému) uspokojení přihlášených pohledávek jiných věřitelů dlužníka; nelze však přehlédnout, že započtením dlužník „ztrácí“ majetek (pohledávku), který by mohl být využitelný ke shora zmíněnému účelu.

Tamtéž Nejvyšší soud dodal, že byla-li pravomocně určena neplatnost dohody o vzájemném zápočtu pohledávek, došlo pouze k obnovení původního stavu započítávaných pohledávek [byly zrušeny účinky dle § 580 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. prosince 2013 (dále jen „obč. zák.“)]. (Samotné) určení neplatnosti započtení ničeho nevypovídá o existenci započítávaných pohledávek. (Jen) rozhodnutí o určení neplatnosti dohody o zápočtu tedy nemůže být právním důvodem pro uhrazení pohledávky.

Při výkladu zákona č. [328/1991](#) Sb., o konkursu a vyrovnání (dále také jen „ZKV“), Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 28. února 2006, sp. zn. 29 Odo 782/2003, uveřejněném pod číslem 30/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 30/2007“), přijal a odůvodnil závěr, že bylo-li plnění z neúčinného právního úkonu vzájemné a dlužníkovu plnění z takového úkonu bylo sepsáno do konkursní podstaty, mohou se osoby, jejichž majetek byl takto sepsán, a které se o soupisu dozvěděly před uplynutím propadné dvouměsíční lhůty počítané od prvního přezkumného jednání (§ 22 odst. 2 ZKV), domáhat plnění, které samy poskytly pozdějšímu úpadci, přihláškou pohledávky do konkursu (§ 20 ZKV). Situaci vzniklou tím, že k soupisu dojde až po uplynutí označené propadné lhůty, je nutno řešit obdobným způsobem jakým se soudní praxe v době před 1. květnem 2000 vypořádala s pohledávkou manžela úpadce vzniklou v průběhu konkursu rozhodnutím soudu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (srov. bod XXXIV. stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. června 1998, Cjpn 19/98, uveřejněného pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 178 /219/), tedy tak, že takovou pohledávku není třeba přihlašovat do konkursu (je-li u něj uplatněna, správce konkursní podstaty s ní zachází jako s přihlášenou pohledávkou příslušné třídy; tedy považuje se za přihlášenou).

V usnesení ze dne 30. ledna 2014, sp. zn. 29 Cdo 325/2012, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 6, ročník 2015, pod číslem 70, k tomu Nejvyšší soud doplnil, že ve všech případech, v nichž judikatorně dovodil, že pohledávku, která není pohledávkou za podstatou (ani pracovním nárokem ve smyslu § 31 odst. 3 ZKV) a kterou věřitel nepřihlásil do konkursu v propadné lhůtě dle § 22 odst. 2 ZKV, lze i tak pokládat za přihlášenou (s následným přezkumem), byl tento závěr

podmíněn úsudkem, že (vzhledem k okolnostem vzniku pohledávky) bylo vyloučeno ji přihlásit.

Na základě takto ustaveného judikatorního a právního rámce lze pro poměry projednávané věci v návaznosti na dovolací argumentaci uvést následující.

Pro řešení dovoláním otevřené problematiky je třeba objasnit účel zkoumané normy. Důvodová zpráva k insolvenčnímu zákonu ve své zvláštní části, v části „K § 235 – 239 (Díl 2: Neúčinnost právních úkonů) a k § 240 – 243 (Díl 3: Odporovatelnost právním úkonům)“ pouze na str. 208 uvádí, že „vzájemností plnění z neúčinného právního úkonu se zabývá § 237 odst. 5 osnovy“ (textace § 237 odst. 5 osnovy na str. 68 se prakticky shoduje s přijatým aktuálním zněním § 237 odst. 4 insolvenčního zákona). Tím je pouze naznačeno, co lze dovodit již gramatickým výkladem, tedy že zkoumaná úprava řeší otázku vzájemného plnění. Proto je zapotřebí využít i výklad systematický a vyjít z podstaty institutu odporovatelnosti v insolvenčním právu.

Účelem úpravy obsažené v § 237 insolvenčního zákona je kromě vymezení osob, jež jsou povinny vydat plnění z odporovatelného právního jednání do majetkové podstaty (tedy úpravy pasivní legitimize v odpůřčím sporu dle § 159 odst. 1 písm. d/ insolvenčního zákona), také řešení nároků takových osob na vrácení plnění vydaného do majetkové podstaty (pokud se tak stane). Tato úprava sleduje účel odporovatelnosti v insolvenčním řízení, který spočívá primárně v uvedení v původní stav (restitutio in integrum) ve vztahu k odporovatelnému právnímu jednání pro potřeby a rámec insolvenčního řízení (k tomu srov. např. znění § 205 odst. 4 nebo § 236 odst. 1 část věty za středníkem insolvenčního zákona). V insolvenčním řízení (nikoli mimo ně) se pak z pohledu majetkové podstaty nebo (pohledávek) věřitelů na odporovatelné právní jednání hledí, jako by nebylo učiněno. Proto mají i osoby uvedené v § 237 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona, pokud vydají plnění z odporovatelného právního jednání do majetkové podstaty ke zpeněžení, právo na vrácení takového plnění, ale až po skončení insolvenčního řízení a za podmínky, že nebylo použito k uspokojení věřitelů nebo s ním nebylo naloženo jiným zákonem povoleným způsobem.

K těmto právům pak náleží i nároky těchto osob pro případ, že šlo o vzájemné plnění. Hledí-li se v rámci insolvenčního řízení na odporovatelné právní jednání tak, jako by k němu nedošlo, dochází tím pro dobu trvání insolvenčního řízení v okamžiku vydání plnění z neúčinného právního jednání do majetkové podstaty ke vzniku bezdůvodného obohacení na straně majetkové podstaty na úkor osob uvedených v § 237 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona, k jehož vypořádání jsou nastaveny následující postupy.

Insolvenční zákon v první větě § 237 odst. 4 upřednostňuje uspokojení nároku z titulu bezdůvodného obohacení in natura, tedy vrácení takového plnění v původní podobě a rozsahu (obdobně jako tomu je v obecné úpravě dle § 2999 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, či dříve bylo dle § 458 odst. 1 obč. zák.). Současně ale v § 237 odst. 4 větě druhé upravuje situaci, kdy již není plnění poskytnuté dlužníku osobami uvedenými v § 237 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona v majetkové podstatě rozpoznatelné (typicky peníze) nebo se v ní nenachází. Tehdy se zmíněná pohledávka na naturální restituci stává pohledávkou peněžitou a považuje se za přihlášenou, přičemž její uspokojení je shodné spolu s ostatními pohledávkami, které se uplatňují přihláškou (§ 173 a násl. insolvenčního zákona). Tato úprava odráží skutečnost, že v té době již uběhla lhůta pro přihlašování pohledávek (viz obdobně v poměrech zákona o konkursu a vyrovnání závěry formulované v R 30/2007 a v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 325/2012).

Celý výše popsáný mechanismus nároků osob uvedených v § 237 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona je však založen na tom, že tyto osoby poskytly do majetkové podstaty plnění, které obdržely od dlužníka na základě právního jednání, jehož neúčinnost insolvenční soud pravomocně vyslovil, případně že tyto osoby poskytly dlužníku vzájemné plnění. Jinak řečeno, úprava § 237 odst. 3 a 4 insolvenčního zákona řeší (pouze) vrácení poskytnutého plnění.

Jak ale bylo výše objasněno, v případě započtení nedochází k žádnému plnění, nejde o zánik závazku splněním, ale o jiný druh zániku závazku. Ani jedna ze stran v takovém případě žádné plnění nezískává. Proto za situace, kdy dojde k vyslovení neúčinnosti započtení v odpůrcím sporu, dochází pouze k „oživení“ pohledávek použitých pro započtení, byť pouze v rámci insolvenčního řízení a po dobu jeho trvání. Stranám tak nevzniká právo na žádné vzájemné plnění, „pouze“ mohou opět uplatnit své pohledávky. K tomu srov. obdobně účinky pro případ určení neplatnosti dohody o započtení, jak Nejvyšší soud vysvětlil v usnesení sp. zn. 29 Cdo 4349/2015.

Jestliže tedy (zápočtem) nebylo poskytnuto žádné plnění, nemá insolvenční správce co vracet, a to jak dle § 237 odst. 3 insolvenčního zákona po skončení insolvenčního řízení, tak ani podle § 237 odst. 4 insolvenčního řízení v jeho průběhu. Tedy v takovém případě ani nevzniká pohledávka na vrácení plnění, která by se považovala za přihlášenou dle posledně zmíněného ustanovení.

Ze skutkových zjištění, z nichž vyšly soudy v dané věci, plyne, že na základě rozsudků byla vyslovena neúčinnost kupní smlouvy i dohody o vzájemném zápočtu, která byla její součástí. Proti pohledávce dlužníka na úhradu části kupní ceny v rozsahu 925 158 Kč byly započteny pohledávky dovolatele za dlužníkem z titulu neuhrazených kupních cen za dodání pohonných hmot a z titulu půjček. Protože pak dovolatel „vydal“ nemovitosti do majetkové podstaty ke zpeněžení, byl žalovaným vyzván, aby si přihlásil pohledávku dle § 237 odst. 4 insolvenčního zákona. Dovolatel tak učinil a uplatnil přihláškou pohledávku ve výši celé kupní ceny 1 300 000 Kč a úroky z prodlení z této částky za dobu od 1. listopadu 2009 do 23. listopadu 2010, přičemž jako právní důvod vzniku pohledávky uvedl právě vyslovení neúčinnosti kupní smlouvy a celou tuto částku považoval za „plnění“. K přihlášce připojil výzvu k podání přihlášky pohledávky, rozsudky a kupní smlouvu.

V poměrech projednávané věci tak není pochyb o tom, že dovolateli byly v rámci insolvenčního řízení (nikoli vně něj) „jen“ oživeny (bez ohledu na jejich existenci a oprávněnost) jeho pohledávky za dlužníkem v celkové výši 925 158 Kč. Dovolatel neposkytl dlužníku žádné plnění v této výši jako protiplnění za prodané nemovitosti. Nemá tak ani právo na jeho vrácení, ani mu nevznikla pohledávka na jeho zaplacení. Jestliže taková pohledávka v režimu § 237 odst. 4 insolvenčního zákona neexistuje, nemohla ani být považována za přihlášenou. Jediné plnění, které dovolatel dlužníku na základě kupní smlouvy poskytl, byla platba ve výši 374 842 Kč. Tato pohledávka se pokládá za přihlášenou a její pravost byla určena rozsudkem insolvenčního soudu, který v této části nabyl právní moci.

Nejvyšší soud nesdílí názor dovolatele, podle něhož by mělo být pravidlo dle § 237 odst. 4 druhé věty insolvenčního zákona vyloženo jinak.

Insolvenční zákon výslovně upravuje, jaké pohledávky a v jakém pořadí jsou v insolvenčním řízení uspokojovány, stejně jako způsoby jejich uplatnění. Výslovně v § 165 odst. 2 uvádí, že pouze v zákonem stanovených případech je možné, aby byly uspokojeny i pohledávky dalších věřitelů, kteří neuplatnili či nemohli uplatnit své pohledávky přihláškou pohledávky. Jedním z těchto případů je i zmíněná úprava § 237 odst. 4 druhé věty insolvenčního zákona. Ta však míří pouze na případy vzájemného plnění, nikoli na zápočty.

Jde (v § 237 odst. 4 insolvenčního zákona) o výjimku, kterou je nutné vykládat restriktivně shora uvedeným způsobem [k tomu např. srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2016, sen. zn. 29 ICdo 77/2014, uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2018, pod číslem 53 (ústavní stížnost podanou proti tomuto rozhodnutí Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 1498/17), a tam uvedený rozsáhlý přehled judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu].

Argumentace závěry Vrchního soudu v Praze obsaženými v usnesení č. j. KSCB 26 INS XY, 2 VSPH

XY, není na místě již proto, že označené rozhodnutí vychází z odlišných skutkových okolností a nezabývalo se důsledky neúčinnosti zápočtu pohledávek.

Zbývá dodat, že odvolací soud nepochybil ani v závěru, že dovolateli nenáleží nárok na úroky z prodlení. Pohledávka dle § 237 odst. 4 věty druhé insolvenčního zákona totiž vzniká v průběhu insolvenčního řízení po rozhodnutí o úpadku v důsledku rozhodnutí o odpůrcí žalobě a po vydání ušlého plnění do majetkové podstaty. Jak vysvětleno výše, tato pohledávka se považuje ze zákona za přihlášenou a je vyloučeno uvažovat o tom, že by (insolvenční správce či snad dlužník) mohl být v prodlení s její úhradou.

Jelikož se dovolateli prostřednictvím uplatněné dovolací argumentace nepodařilo zpochybnit správnost rozhodnutí odvolacího soudu, Nejvyšší soud dovolání podle § 243d odst. 1 písm. a/ o. s. ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ušlý zisk](#)
- [Škoda vzniklá provozní činností](#)
- [Styk dítěte s osobou společensky blízkou](#)
- [Spotřebitel](#)
- [Náležitě odůvodnění jako procesní záruka \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odměna advokáta \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Poučení účastníka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)